'All explained', The Trilingual Hebrew/Aramaic/ Judeo-Greek Glossary from MS Vat. ebr. 423¹

Niels De Ridder

The primary objective of this article is to present the first edition of the trilingual glossary (Hebrew - Aramaic - Judeo-Greek) of MS *Vat. ebr. 423, ff. 1^r-8^r*, which has been mentioned in relevant literature but has not been edited before.² All three columns are written in Hebrew characters. As I will briefly argue below, the glossary is connected to a longer tradition of Judeo-Greek glossaries, yet a number of important traits make it exceptional: its trilingual nature, and the alphabetical order of the lemmata.³

The glossary in MS Vat. ebr. 423

Manuscript Vat. ebr. 423 consists of 114 folia, all paper. It is a collection of five different units written in different scripts bound together and has been dated to the fifteenth century. Dimensions are 146 x 108mm, 92 x 70 mm, and various other sizes. The contents of the manuscript overall betray an interest in language and lexicography. The second section for example, which contains difficult words from Moshe ben Maimon's *Mishneh Torah* in Italian, hints at an origin within an educational context. We might imagine this manuscript to have been used as a dictionary or reference work, either in an educational context or for personal study.

The first unit (ff. 1-8), contains, in Sephardi semi-cursive script, a Hebrew - Aramaic - Greek glossary, titled לשון קדש ויוני וארמי מבוארים כלם (*The holy tongue [Hebrew], Greek and Aramaic, all explained*). Modern descriptions have turned this rather vague identification into a 'dictionary' or 'a list of divine names or epithets for God'. In fact it is a glossary that belongs to the BJG tradition, and is a valuable addition to that corpus. TIt closes with the laudatory formula

¹ I owe many thanks to all those who helped me in various stages of this research, to Reinhart Ceulemans and Joachim Yeshaya for supervising and correcting previous iterations of this paper, to Shifra Sznol for helpful advice in the early stages of decipherment of Judeo-Greek, and to Benjamin Suchard for correcting the edition of the Aramaic column. I am very grateful to Jannis Niehoff-Panagiotidis for providing insightful feedback on this paper, and to the anonymous reviewers for their helpful remarks and suggestions.

² J. Krivoruchko, 'Judeo-Greek', in L. Kahn & A. D. Rubin (eds), *Handbook of Jewish Languages*. Brill's Handbooks in Linguistics 2 (Leiden-Boston: Brill, 2015), p. 204.

³ One other trilingual alphabetically arranged Hebrew/Judeo-Greek/Judeo-Spanish dictionary has recently been published online January 2021 at https://www.lib.cam.ac.uk/collections/departments/taylor-schechter-genizahresearch-unit/fragment-month/fotm-2021/fragment, consulted 04/02/2021).

⁴ The description of the manuscript is based on B. Richler, M. Beit-Arié and N. Pasternak, *Hebrew Manuscripts in the Vatican Library. Catalogue*, Studi e testi 438 (Vatican city: Biblioteca Apostolica Vaticana, 2008), pp. 363-364, available at

https://web.nli.org.il/sites/nli/english/infochannels/catalogs/library%20catalogs/pages/vatican.aspx.

⁵ The second part contains Italian and Hebrew explanations of difficult words from Rashi's commentary on the Torah, and the fifth part provides a supercommentary on Rashi's commentary. The only exception is the third unit, which contains an unrelated assembly of texts such as a few chapters on the Jewish calendar and an account of the ascension of Ezra 'the prophet' of Montcontour, calendars and fourteen gates.

⁶ S. Debenedetti Stow, *La chiarificazione in volgare delle 'esspressioni difficili' ricorrenti nel Mišnèh Toràh di Mosè Maimonide. Glossario inedito del XIV secolo*, Centro ricerche e studi delle testimonianzee medievali e moderne del giudaismo italiano 2 (Roma: Carruci editore, 1990), 2 vols, pp. 21-22. This work in two volumes contains an edition of the explanations of difficult words from Moshe ben Maimon's *Mishneh Torah* from the same manuscript.

⁷ Shifra Sznol brought to my attention that in N. Allony & D. S. Loewinger, *List of Photocopies in the Institute. Part 3: Hebrew Manuscripts in the Vatican Library* (Jerusalem: Institute of Hebrew Manuscripts, 1968) the text

תמו המלות אמן (The words are finished, praise to Him who is 'fearful in praises', amen, $f.8^r$).⁸

The presence of words from all stages of development of the Greek language, from classical to early modern, strongly suggests that the author was drawing on some kind of written lexicographical source.

Edition

Here follows a diplomatic edition of the glossary as it appears in the manuscript. Barring some exceptions, the Hebrew and Aramaic columns are not vocalized in the manuscript. The Judeo-Greek column is vocalized and uses at different instances both the *dagesh* and the *rafeh*. To the three columns of the glossary I add on the left a column with numbers for ease of reference.

is described as a 'Hebrew, Aramaic, Dictionary'; other identifications were made by Krivoruchko, *Judeo-Greek*, p. 204 ('a list of about 300 divine names') and Richler, Beit-Arié & Pasternak, *Hebrew Manuscripts*, p. 364 ('about 290 epithets for God').

⁸ I owe many thanks to Ilona Steimann and Zsófi Buda, who helped me decipher the closing formula.

⁹ The author consulted a digital reproduction of the manuscript available at https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.ebr.423.

לשון קדש ויוני וארמי מבוארים כלם

1	פַטִיר	אבא	אב
2	פַטִיר אֵיאוֹנִיאוֹש	רבון עלמא	אביעד
3	אַפֿידִיוֹש	רבא	אדון
4	קָריאָמוּ	רבוני	אדוני
5	דֵּינַטוֹש	גברא	אדיר
6	אַגַּפִּימֵינוֹש	רחימא	אהוב
7	אָשוֹמֵי	אהיה	אהיה
8	זוֹזְמֵינוֹש	חגירא	אזור
9	מונוש	יחידא	אחד
10	אָיסֵירוֹש	בתר כולא	אחרון
11	קַטַפְּלִיכְֿטִיאַקוֹש	מיגבר	איום
12	אָישְקִירוֹש שִינֵיסוֹן	אל מדע	אל דיעות
13	דָּינַטוֹש	תקיף	אמיץ
14	אַליתִינוֹש	קשוט	אמת
15	תַֿיאוֹש	אלה	אלוה
16	אוֹתֵיאוֹש	אלהא	אלהים
17	אֵיפִיסוֹש	10 קשוֹטַא	אמונה
18	לֵיאוֹן	אריא	אריה
19	מַקְרִיתִֿימוֹש	מרחק רגז	ארך אפים
20	בֿוֹטְרידִין	אתכלא	אשכול
21	אַנִיר	גבר	איש
		אות בֵית	
22	אַגְּלֵיכְֿטוֹש	נקיא	בהיר
23	אָיפִּילֵכְֿטוֹש	בחירא	בחור

¹⁰ This gloss is vocalized in the manuscript.

24	כְֿטִיסִיש	בני	בונה
25	פְשִילַפוֹן	מבקר	בוקר
26	אַשְׁפְרוֹש	לבינא	בר
27	כִֿימִיזוֹן	בארי	בורא
28	קַתארָיאוֹש	ברירא	ברור
29	אָיפִילֵזוֹן	מבחר	בוחר
30	דֿוקימַזוֹן	מבחן	בוחן
		אות הגימל	
31	פֵירִיפַֿנוֹש	גאי	גאה
32	אַכִיסֶפְגוֹן	פריק	גואל
33	מֵיטֵירֵיאוֹש	רמא	גבוה
34	דְּינַטוֹש	גברא	גבור
35	מֵיגַֿש	רבא	גדול
36	פָֿרֵשוֹן	מתקיף	גודר
37	פָרוֹסַזוֹן	אמיר	גוזר
38	פַֿנֵירוֹנוֹן	מגלי	גלוי
39	אַפּוֹדִּידּוֹן	משלים	גומל
40	אַנַסְרִינוֹן	מנזף	גוער
		אות דלת	
41	רַאַזוֹן	מפרח	דואה
42	פֿוֹתוֹן	מיחבב	דובב
43	תַגְּמַטִיאַגְּמַנוֹש	מתוכס	דגול
44	לַלוֹן	מדבר	דובר
45	קְרִינוֹן	דאין	דן
46	קְרִיטִיש	דיינא	דיין
47	גְּדוֹתּוֹן	דחי	דופק

48	אַנַשִירְנוֹן	דלי	דולה
49	פֵירִיפַטוֹן	מפסע	דורך
50	אַיגְזִיטוֹן	מתבע	דורש
		אות הא	
51	אַיקְשִימוֹלוֹגִּימֵינוֹש	הודא	הוד
52	דֿיאוֹפְרַפִּיזמֵנוֹש	מהודר	הדור
53	דֿיאוֹפְרֵינִיאַה	מהדר	הדר
54	מֵילֵיטוֹן	יהגה	הוגה
		אות ואו	
55	אַאוֹרַטוֹש	מתוה	וה
56	קֵירִיאוֹמְינוֹש	עקרי	ודאי
57	קַטקְרוּמֶינוֹש	עלימא	ותיק
58	אַפְלֵירוֹטוֹש	חי עלמא	ועד
		אות זיין	
59	קַתַּרִיאוֹש	דכיא	זך
60	תְּרֵיפֿוֹן	מפרנס	77
61	אָיְשפִירְנוֹן	מזרע	זורע
62	אַנַטִילְנוֹן	מדנח	זורח
63	אַימְנִישקוֹן	דכיר	זוכר
64	אַגְלִיגוֹרוֹש	מהירא	זריז
65	אַנַשִיקוֹנוֹן	מתמך	זוקף
		אות חית	
66	פּוֹתִיתִיקוֹש	חביבא	חביב
67	פוֹתוֹן	מחבב	חובב
68	אַיבְלַסְדוֹנוֹן	מסי	חובש
69	דִֿינַטוֹש	תקיפא	חזק

70	פֵירִיזוֹזְמֵינוֹש	מאוזר	חגור
71	אַלִיאוֹמוֹנוֹן	חסי	חומל
72	קיליאוֹפּוֹנוֹן	מדחק	חולל
73	אֵכְתִירְמוֹן	רחים	חנון
74	אַלִיאוֹן	רחם	חונן
75	שוֹפוֹש	חכים	חכם
76	אוֹשֵיאוֹש	חסידא	חסיד
77	פְשִילַפוֹן	מבלש	חופש
78	אֵילִיטוֹמוֹן	מחצב	חוצב
79	דוֹדַנוֹש	חי	חי
		אות טית	
80	קלוש	טייב	טוב
81	קַתַּרִיאוֹש	דכי	טהור
82	קַתַּרִיאוֹפְטַלְאוֹש	דכי עיינין	טהור עינים
83	אַרְפּזוֹן	טריף	טורף
03	1= 1		
84	תְרֵיפֿוֹן תְרֵיפֿוֹן	זך	טורף
		זן דאי	טורף טס
84	ּתְרֵיפֿוֹן		•
84	ּתְרֵיפֿוֹן	דאי	•
84 85	תְרֵיפֿוֹן אַבַפִּיטוֹן	דאי אות היוד	מס
848586	תְרֵיפֿוֹן אַבַפַּיטוֹן אַכְּרַדּוֹש	דאי אות היוד יה	טס
84 85 86 87	תְרֵיפֿוֹן אַבַפִּיטוֹן אַכְּרֵדּוֹש פִֿילוֹש	דאי אות היוד יה ידידא	טס יה ידיד
84 85 86 87 88	תְרֵיפֿוֹן אַבַפּיטוֹן אַכְּרִדּוֹש פִֿילוֹש יִנוֹשְקוֹן	דאי אות היוד יה ידידא ידע	טס יה ידיד יודע
84 85 86 87 88 89 90	תְרֵיפֿוֹן אַבַּפִּיטוֹן אַכְּרַדּוֹש פִּילוֹש יִנוֹשְקוֹן מוֹנַכֿוֹש	דאי אות היוד יה ידידא ידע יחידא	טס ידיד יודע יחיד
84 85 86 87 88 89 90	תְרֵיפֿוֹן אַבַפִּיטוֹן אַלְּרֵדּוֹש פִּילוֹש יִנוֹשְקוֹן מוֹנַכֿוֹש אֹמוֹרְפֿוֹש	דאי אות היוד יה ידידא יחידא יפי	טס ידיד יודע יחיד יפה
84 85 86 87 88 89 90	תְרֵיפֿוֹן אַבָּפִּיטוֹן אַכְּרִדּוֹש פִּילוֹש יִּנוֹשְקוֹן מוֹנַכֿוֹש אִמוֹרְפֿוֹש פְלַזוֹן	דאי אות היוד יה ידידא יחידא יפי ברי	טס ידיד יודע יחיד יפה יוצר

94	אֵיפְתִֿיאוֹש	תקין	ישר
		אות הכף	
95	אֵידִֿימוֹש	יקרא	כבוד
96	פַבְּלְתֿוֹש	סגיא	כביר
97	מַזוֹנוֹן	מכלל	כולל
98	קַטַסִיטוֹן	מכוון	כונן
99	קַטַקִיפוֹנוֹן	מכנע	כופף
100	¹¹ דן דנא	כמו	כופה
101	קַפֿורַא	כופרא	כופר
		אות למד	
102	פוֹרֵינוֹן	לביש	לובש
103	פְּלוֹגַא	להבא	להבה
104	אַיגְלַמְרוֹנוֹן	להט	לוהט
105	קַמַלַבֿונון	מכבש	לוכד
106	פוֹלֵימוֹן	אגח כרב	לוחם
		אות מים	
107	אוֹטִיזוֹן	מקשיב	מאזין
108	פְלֵפוֹן	צפי	מביט
109	אֵבְלוֹיִמַנוֹש	מברך	מבורך
110	תַֿרוֹש	מחסי	מבטח
111	פַלֵיאונון	מבלי	מבלה
112	פִּירְגוֹש	מגדלא	מגדל
113	מֵיגַלְנּוֹן	מרבי	מגדיל
114	פַנִירוֹנוֹן	גלי	מגלה
115	מֵטְרוֹן	מני	מודד

This Aramaic note ('the same'), indicates that the Greek gloss here is the same as the one preceding it.

116	אַלַאשוֹן	מהשנה	משנה
117	בַּירְנוֹן	מחי	מוחה
118	אֵיפִֿימִיזְמֵנוֹש	משבח	מהולל
119	פַטשון	מניגד	מוחץ
120	אָלֵיאוֹן	מחל	מוחל
121	אוֹלְפִיאַדָא	מגן	מחסה
122	זוֹגֿוֹנוֹן	מקיים	מחיה
123	קִילִיאוֹנוֹנוֹן	מפצר	מחולל
124	אַגַתֵינוֹן	מטיבא	מטיב
125	דֵירְנוֹן	מחי	מייסר
126	שִיבַתוֹן	מחיל	מכפר
127	פְּלִישוֹן	מחה	מכה
128	אַפּוֹפִירְנוֹן	משצי	מכלה
129	דָֿיאַתְֿרֵיפֿוֹן	מפרנס	מכלכל
130	אָידיאוֹן	מכסי	מלביש
131	אַשְפָּרִיזוֹן	מחוור	מלבין
132	בַשִּילִיאוֹש	מלכא	מלך
133	בַֿשִילוֹפִֿיאוֹן	ממלך	ממליך
134	פְטוֹכֵיבְגוֹן	מעני	ממיך
135	תַנִיטוֹנוֹן	ממיתא	ממית
136	פְּשִיפֿוֹן	ספר	מונה
137	קַטַאפִֿיָאוֹן	ממלאט	מנוס
138	בַּֿרִינִיקוֹן	מנצח	מנצח
139	אַנגומוזון	ממלי	ממלא
140	אַפּוֹלֵינוֹן	מאבד	מאביד
141	אַפּוֹקְרוּפֿוֹש	טמיר	מסתתיר

142	יִאַטְרֵיכְגוֹן	מסי	מרפא
143	דִינַמוֹנוֹן	מחזק	מעודד
144	12 פלוטינון	מעתר	מעשיר
145	קיטִירִיאוֹן	אתר מתקן	מעונה
146	פֿארַדיאַבֿזוֹן	מעבר	מעביר
147	אַנַבַֿזוּמֵינוֹש	מרומם	מעולה
148	אַקֵירוֹנוֹן	מכפר	מיפר
149	אַפְקיאוֹמַטִיזְמֵנוֹש	משובח	מפואר
150	תַֿאוּמַסוֹנוֹן	מפלא	מפליא
151	דיאַשוֹנוֹן	מפליט	מפלט
152	פָּטְרוֹנוֹן	מצמח	מצמיח
153	אָגְלִיטוֹנוֹן	משזיב	מציל
154	אֵיקשַלִיפּוֹן	מסכי	מצמית
155	קַסוֹלוֹמַא	מגינה	מצודה
156	פְֿלִיבַא	מקורא	מקור
157	מֵיבַֿזוֹן	משלי	מקרה
158	מַזוֹנוֹן	מכנף	מקבץ
159	אָפַדוֹכִֿי	מבטח	מקוה
160	אַבַּסִינוֹן	מקים	מקיים
161	אֵיקְשָׂיפְֿנוֹן	מנעיר	מקיץ
162	דַּיכוֹמֵינוֹש	מוסכר	מקובל
163	אַיַיזוֹמֵינוֹש	קדיש	מקודש
164	מוֹשְקוֹש	מורא	מור
165	פַטַשוֹן	מרקע	מרדד
166	אֵיכְֿטִירִיזוֹן	מרחמא	מרחם

¹² This gloss is not vocalized in the manuscript.

167	אָיפְשִילוֹש	מרמא	מרום
168	לִימוֹפִּיאוֹן	מכפנא	מרעיב
169	שִיזוֹן	מגדד	מרעיש
170	אָיפְשוֹמַנוֹש	מרמם	מרומם
171	ָטְרוֹמַזוֹן	מגעיש	מרעיד
172	אַילְאַקוֹנוֹן	מתקין	מרביץ
173	שוזון	פריק	מושיע
174	אֵיפַֿינֵיטוֹש	מפאר	משובח
175	רִיפְֿטוֹן	מכנע	משביח
176	רִיפְּטוֹן	רמי	משליך
177	אַפּוֹרִיפְטוֹן	מרמי	משפיל
178	אַנַיִירִיזוֹן	מסבב	משוטט
179	אֵיבְלִיזוֹן	משבע	משביע
180	שִיפְֿרוֹנוֹן	מחכם	משכיל
181	קַטַסְמֵינוֹש	מתקן	מתוקן
182	אֵיקְשִיזִיאַזוֹן	רבי	מושל
183	אַפּוֹלִיאוֹן	מתירא	מתיר
		אות נון	
184	דִּינַטוֹש	חזק	נאדר
185	פֿוֹבֵירוֹש	דחילא	נאור
186	זוֹןמֵינוֹש	חגור	נאזר
187	אַלִיתִינוֹש	הימן	נאמן
188	קַתַרִיאוֹש	זכייא	נבר
189	שְנֵיטיקוֹש	קבלתן	נבון
190	פוֹתִּיטִיקוֹש	אירוג	נחמד
191	תַאוּמַסוֹש	סתר	נפלא

193 נשגב קיימא איסיקמנוש 194 נשגב רבי קיימא פיריאיקרמינוש 195 נשגב רבי קיימא פֿובירוֹש 195 נעלה מסולק אנבןמינוש 196 נעלה מסולק אנבןמינוש 196 נבחר בחירא איפילכטוש 197 נבחר בחירא איפילכטוש 197 נוצח פבר בסון 198 נוצח סבר בסון 199 נושא סבר בסון 200 נושא שביק שיכתון 200 נושא שביק שיכתון 200 נושא שביק שיכתון 200 נעימא איפֿריפוֹש 201 נעימא איפֿריפוֹש 202 נעימא מעוטף סימינוֹש 202 נכחר מעוטף סימינוֹש 203 נכחר מעוטף סימינוֹש 203 נוער מעוטף סימינוֹש 204 נוער פוער פוער פרימוֹש 205 נוער פרימוֹש פרי פרימוֹש 206 נערץ מתקף קרימוֹש 206 נערץ מתקף קרימוֹש 206 נערץ מתקף קרימוֹש 206 נערץ מתקף קרימוֹש 208 נערץ מרומם פיריאיפֿרמִינוֹש 208 נקדש מרומם פיריאיפֿרמִינוֹש 208 נקדש מרומם פיריאיפֿרמִינוֹש 209 נתן וותן יהב דותן יהב דידון 101 נערץ מסבר בסוון 211 נותן סגי רבא מינֹש מינֹש 201 נובל מסבר בסוון 211 נערץ מתקיף דיאוֹמיזוֹן 111 נערץ סולה שביק איליאון דיאוֹמיזוֹן 115 נערץ מתקיף דיאוֹמיזוֹן זיבן מתקיף דיאוֹמיזוֹן 115 נערץ מתקיף דיאוֹמיזוֹן זיבן מתקיף דיאוֹמיזוֹן זיבן סופר כתיב פסונים פּשִיפּוֹן זיבן מתקיף דיאוֹמיזוֹן זיבן סופר כתיב פסונים פּשִיפּוֹן זיבן מופר כתיב פּשִיפּוֹן זיבן מובר מתכובר בסוון זיבן מופר כתיב פּשִיפּוֹן זיבן מובר מתכובר ביינוֹ זיבן מינוֹין זיבן מופר ביינוֹן זיבן מופר ביינוֹין זיבן מופר ביינוֹין זיבן מופר ביינוֹן זיבן מופר ביינוֹין זיבן מופר ביינוֹין זיבן מופר ביינוֹין זיבן מופר ביינוֹין זיבן מובר ביינוֹין זיבן מופר ביינוֹין זיבן מובר פּינוֹין זיבן מופר ביינוֹין זיבן מופר ביינוֹין זיבן מופר ביינוֹין זיבן מובר פּינוֹין נובן מובר פּינוֹין זיבן מובר פּינוֹין נובן מובר פּינוֹין נובין מובר פּינוֹין נובין מובר פּינוֹין נוביייייייייייייייייייייייייייייייייייי	192	קטַסְמִינוֹש	מתקן	נכון
לורא לורא לורא לורא לורא לורא לורא לורא	193	אָיסֶיקמַנוֹש	קיימא	נצב
ל מסולק אַנבּקמינוֹש (בחרר בחירא איפִילְבָּטוֹש (בחרר בחירא איפִילְבָּטוֹש (בחרר בחירא איפִילְבָּטוֹש (בחרר בחירא נצח פִירְנִיקוֹן (בוצח נצח בעדם בסוֹן (בוצח בעדם בסוֹן (בוצח בעדם בסוֹן (בוצח בעים נעימא שביק שיבחוֹן (בעימא בעים נעימא שיבְּריפוֹש (בעימא בעים בעימא בעימין (בעימא בעדם בעובר בערץ בערץ בערץ בערץ בערץ בערץ בערץ בע	194	פַירִיאֵיפַרְמֵינוֹש	רבי	נשגב
לבחר בחירא אָיפִילְכְטוֹשׁ 198 נוצח נצח בחירא ביקוֹן 198 נוצח נצח נצח ביקוֹן 199 נוצח סבר בסוֹן 200 נושא שביק שיבחוֹן 200 נושא שביק שיבחוֹן 200 נעים נעים נעימא שביק מימיאוֹשׁ 202 נעים מעוטף סימינוֹשׁ 202 נכתר מעוטף סימינוֹשׁ 203 נוקם קנאי איְּדִיקוֹן דיצּטִירוֹן 203 נוקם קנאי איִדיקוֹן דיצּטִירוֹן 205 נוְטר בר פִילטוֹן דיצּטִירוֹן 205 נוְטר בר פִילטוֹן דיצּטִירוֹן 206 נקרץ מתקף קרטירוֹמינוֹשׁ 206 נקרץ מתקף קרטירוֹמינוֹשׁ 207 נקדש קדישא אַייַוֹמִינוֹשׁ 207 נערץ מרומם פִירִיאַיפֿרְמִינוֹשׁ 208 נקדש מרומם פִירִיאַיפֿרְמִינוֹשׁ 209 נקדש מרומם פִירִיאַיפֿרְמִינוֹשׁ 209 נותן יהב דְידּוֹן נותן יהב דְידּוֹן 101 נותן יהב בחוֹן בותן יהב בסוֹן בותן משעינא מסבר בסוֹן 210 נובל מסבר בסוֹן ביקוֹ מוֹן מוֹלִיאוֹן סוֹלַר סוֹנֹל מביר בבין אַיִּיֹיאוֹן ווֹל בוֹל סוֹלַר מבין שביק אַיִּיֹיאוֹן זייִרּיִיינוֹשׁ מתקיף דיאוֹמִיזוֹן זייִר מתקיף זיאוֹמִיזוֹן זייִר מתקיף זיאוֹמִיזוֹן זייִר מתקיף זיאוֹמִיזוֹן זייִר מתקיף זייִר בא מינִים אַיִּיֹיאוֹן זייִר זייִר בא מתקיף זייִר זייִר מתקיף זייִר זייִר מתקיף זייִרְיאוֹן זייִר זְיִייִין זוֹן זייִר זְיִייִין זוֹן זייִר זוֹן זייִר זוֹן זייִר זוֹן זייִר בוֹן זייִר זוֹן זייִר זוֹן זייִר זוֹן זייִר זוֹן זייִר זוֹן זייִר בוֹן זייִר זוֹן זייִר זוֹן זייִר זוֹן זייִר זוֹן זייִר זוֹן זייִר זוֹן זיִר זוֹן זייִר זוֹן זייִר זוֹן זוֹן זוֹן זייִר זוֹן זייִר זוֹן זוֹן זוֹן זוֹן זוֹן זוֹן זוֹן זוֹן	195	פֿוֹבֵירוֹש	דחילא	נורא
לוצה פירניקון פירניקון 198 פירניקון 199 פבר בסון פירניקון 200 פבר בסון 199 פושא סבר בסון 199 פושא שביק שיבתון 200 פעים נעים נעימא שביק מימיאוש 202 פכד יקירא תימיאוש 202 פכד מעוטף סימינוש 203 פנתר מעוטף סימינוש 203 פוקם קנאי איגדיקון 204 פוקם קנאי איגדיקון 205 פוקם פילטון דיאטירון 205 פוערץ מתקף קתריאוש 206 פילטון דיאטירון 206 פערץ מתקף קדטירומינוש 207 פקדשא אינזומינוש 208 פקדשא אינזומינוש 208 פקדש מרומם פיריאיפֿרמינוש 209 פותן יהב דידון 201 פותן משעינא מחום מסבר פסוון 210 פובל מסבר בסוון 211 פובל מסבר בסוון 211 פובל מסבר בסוון 212 פובל מסבר בסוון 212 פובל מסבר בסוון 213 סובל מגינוש מדיק איליאון 211 פובל מסבר בסוון בסוון כובל סובל מתקיף דיאומטיוון פובל פועד מתקיף דיאומטיוון פובל פועד	196	אַנַבַזְמֵינוֹש	מסולק	נעלה
לושא סבר בסוֹן 200 נושא שביק שיבתוֹן 200 נושא שביק שיבתוֹן 200 נושא שביק שיבתוֹן 201 נעים נעים נעימא אַילְּרִיפוֹש 202 נעימא אַילְרִיפוֹש 202 נעימא מעוטף סימינוֹש 203 נכתר מעוטף סימינוֹש 204 נוקם קנאי אַיגְדִיקוֹן דיאַטירוֹן 205 נוער פּילטוֹן דיאַטירוֹן 205 נוער פּילטוֹן דיאַטירוֹן 206 נערץ מתקף קרטירוֹמִינוֹש 206 נערץ מתקף קרטירוֹמִינוֹש 207 נערץ מתקף קרטירוֹמִינוֹש 208 נערץ מדישא אַייַזוֹמִינוֹש 208 נשא מרומם פּיִריאַיפֿרְמִינוֹש 209 נשא מרומם פּיִריאַיפֿרְמִינוֹש 209 נותן יהב קדש אות סמך פּילטוֹן דיאוֹן 210 נערץ משעינא מרומב בסזוֹן 210 נערץ מסבר בסזוֹן 211 נותן סבר בסזוֹן ביהב מסבר בסזוֹן 211 נותן סבר מסבר בסזוֹן ביהב מסבר בסזוֹן סבר מסבר בסזוֹן כובל מסבר בסזוֹן מינִלְּש מביק אַילִיאוֹן זייִנוֹן 211 נותן סבין מינִלְש מביק אַילִיאוֹן זייִנוֹם מתקיף דיאוֹמְטיזוֹן נותן מתקיף דיאוֹמְטיזוֹן נותן מתקיף דיאוֹמְטיזוֹן נותן בינים מתקיף דיאוֹמִייוֹן נותן בינים מתקיף דיאוֹמִייוֹן נותן בינים מתקיף דיאוֹמייוֹן נותן בינים מתקיף דיאוֹמייוֹן בינים מתקיף דיאוֹמייוֹן נותן בינים	197	אָיפִילֵכְּטוֹש	בחירא	נבחר
ל נושא שביק שיבתון 201 עימא מיפָריפּוֹש 201 נעימא מיפָריפּוֹש 202 נעימא מיפִריפּוֹש 202 נכבד יקירא תימִיאוֹש 203 נכבר מעוטף סימִינוֹש סימִינוֹש 203 נכתר מעוטף סימִינוֹש מיפְילוֹן דיאַטִירוֹן 205 נוטר פּילטוֹן דיאַטִירוֹן 205 נוטר פּילטוֹן דיאַטירוֹן 205 נוטר פּילטוֹן דיאַטירוֹן 206 נערץ מתקף קרטירומינוֹש 206 נערץ מתקף קרטירומינוֹש 207 נערץ מתקף קרטירומינוֹש 208 נערץ קדישא אייַזוֹמִינוֹש 208 נערץ מרומם פּיריאיפֿרְמִינוֹש 208 נשא מרומם פּיריאיפֿרְמִינוֹש 209 נותן יהב קדיש משעינא אפקוביזוֹן 210 נותן סמך מסבר בסזוֹן 211 נותן סמר מסבר בסזוֹן 212 נובל מסבר בסזוֹן 212 נובל מביר בסוֹן מינִש מרקיף סוֹלה מתקיף דיאוֹמְטִיזוֹן 211 נובל מתקיף דיאוֹמְטִיזוֹן מוֹן 213 נובל מתקיף דיאוֹמְטִיזוֹן מוֹן 215 נובל מתקיף דיאוֹמְטִיזוֹן מוֹן 215 נובל מתקיף דיאוֹמְטִיזוֹן מוֹן 215 נובל מתקיף דיאוֹמְטִיזוֹן נוֹן 215 נובל מתקיף דיאוֹמְטִיזוֹן נוֹרָן 215 נוֹרָן מתקיף דיאוֹמְטִיזוֹן נוֹרָן 215 נוֹרָן מתקיף דיאוֹמְטִיזוֹן נוֹן 215 נוֹרָן מתקיף דיאוֹמְטִיזוֹן נוֹרָן צוֹרָן בּיִייִי מתקיף דיאוֹמְטִיזוֹן נוֹרָן בוֹרָן נוֹרָן נוֹרְיִייִי מתקיף דיאוֹמְטִיזוֹן נוֹרָן בוֹרָן נוֹרְייִייִייִייִייִייִייִייִייִייִייִייִייִ	198	פַירְנִיקוֹן	נצח	נוצח
לצים לעים לעימא אַיְפֿרֵיפּוֹשׁ (עימא אַיְפָרֵיפּוֹשׁ (עימא מַימִינוֹשׁ (בַּבַבְּּרַ מַעוֹטַףְ (סִימִינוֹשׁ (בַּבַבְּּרַ מַעוֹטַףְ (סִימִינוֹשׁ (בַּבַבְּרַ מַעוֹטַףְ (סִימִינוֹשׁ (בַּבַבְּרַ מַעוֹטַףְ (בַּבְּרַמִינוֹשׁ (בַּבַבְּרַ מַנִּיִּנוֹשִׁ (בַּבְּרַ מַנִּיִּנְיִינִיּיִּנְיִיִּיִּנְיִיִּיִּנְיִיִּיִּיִּנְיִיִּיִּיִּנְיִיִּיִּיִּנְיִיִּיִּיִּיִּיִּיִּיִּיִּיִּיִּיִּיִּיִ	199	בַסוֹן	סבר	נושא
לכבד קיקרא תִימִיאוֹש (כבד יקירא מעוטף סִימִינוֹש (כתר מעוטף סִימִינוֹש (כתר מעוטף סִימִינוֹש (כתר נוֹקם קנאי אַיגְּדִיקוֹן דיאַטִירוֹן (כַּלַבְּּבְּיִנוֹש (בּרַבְּיִבְּיִנוֹש (בּרַבְּיִבְּיִנוֹש (בּרַבְּיִבְּיִנוֹש (בּרַבְיִבְּיִנוֹש (בּרַבְיִבְּיִבְּיִנוֹש (בּרַבְיִבְיִנוֹש (בּרַבְיִבְיִבְּיִנוֹש (בּרַבְיִבְיִבְיִנוֹש (בּרַבְיִבְיִבְיִנוֹש (בּרַבְיִבְיִבְיִנוֹש (בּרַבְיִבְיִבְיִבְיִנוֹש (בּרַבְיִבְיִבְיִבְיִבְיִבְּיִבְיִנוֹש (בּרַבְיִבְיִבְיִבְיִבְּיִבְּיִבְיִנוֹש (בּרַבְיִבְיִבְיִבְּיִבְּיִבְיִבְּיִבְּיִבְּי	200	שִׁיבַתוֹן	שביק	נושא
לכתר מעוטף סִימִינוֹש 204 נוקם מְנְאִי אָנִיְדִיקוֹן 204 נוקם קנאי אַיִּדְיקוֹן ציאָטירוֹן 205 נוטר פּילטוֹן דיאָטירוֹן 206 נוטר פּילטוֹן דיאָטירוֹן 206 נוטר פריאוֹש 206 קתריאוֹש מתקף קרשירוֹמִינוֹש 207 נקדש קדישא אַיַזוֹמֵינוֹש 208 נקדש קדישא אַיַזוֹמֵינוֹש 208 נקדש מרומם פּיריאַיפֿרְמֵינוֹש 209 נותן יהב קדים דיהוֹן 10 נותן ממך משעינא אַפַקוֹבִיזוֹן 210 נומך מסבר בסזוֹן 211 נומר מסבר בסזוֹן 211 נומר מבי רבא מיַנֿש מיַנֿש 212 נותן מביק אַיליאוֹן 213 מתקיף שביק אַיליאוֹן אַיליאוֹן 213 נותן מתקיף דיאוֹמַטִיזוֹן אַיליאוֹן 215 נותן מתקיף דיאוֹמַטִיזוֹן זיינוֹם מתקיף דיאוֹמַטִיזוֹן זיינוֹם מתקיף דיאוֹמַטִיזוֹן זיינוֹם מתקיף דיאוֹמַטִיזוֹן זיינוֹם מתקיף דיאוֹמַטִיזוֹן זיינוֹש 215 נותן דייאוֹמַטִיזוֹן זיינוֹם מתקיף דייאוֹמַטִיזוֹן זיינוֹ מַנְּיִינִי מַיִּיִּי בּייִייִייִּיִינִייִייִּיִּייִייִייִייִּייִייִייִייִייִי	201	אֵיפְֿרֵיפּוֹש	נעימא	נעים
לוקם קנאי אַיגְּדיקוֹן 205 נוטר פִילטוֹן דִיאַטִירוֹן 205 נוטר פִילטוֹן דִיאַטִירוֹן 206 נוטר פִילטוֹן דִיאַטִירוֹן 206 נקיל בר קתריאוֹשׁ 207 נקדש מתקף קרשִירוֹמִינוֹשׁ 208 נקדש קדישא אַייַזוֹמֵינוֹשׁ 208 נשא מרומם פִיריאֵיפֿרְמִינוֹשׁ 209 נשא מרומם פִיריאֵיפֿרְמִינוֹשׁ 210 נותן יהב דִידּוֹן אות סמך מסבר בַּסזוֹן 211 נחבר בַסזוֹן 211 נחבר בַסזוֹן 212 נחבר בַסזוֹן בייבי מסבר בַסזוֹן 212 נחבר בַסזוֹן בייבי משביק אַיִּלִיאוֹן מולף מתקיף דיאוֹמַטִיזוֹן מולך בוצר מתקיף דיאוֹמַטִיזוֹן ניינר ביינר מתקיף דיאוֹמַטִיזוֹן מתקיף דיאוֹמַטִיזוֹן ניינר ביינר ב	202	תִימֵיאוֹש	יקירא	נכבד
לוצר נוצר פּילַטוֹן דִיאַטִירוֹן 100 206 נקי בר קתריאוֹש בר קתריאוֹש 206 207 נקי בר קתריאוֹש 207 207 נערץ מתקף קרישא אַייַזוֹמְינוֹש 208 208 נקדש קדישא אַייַזוֹמְינוֹש 208 209 ניריאַיפַֿרְמִינוֹש 209 מרומם פִיריאַיפַֿרְמִינוֹש 209 נותן יהב דְידּוֹן 10 210 משעינא אַפּקוּבִיזוֹן 210 211 סומך מסבר בַּסזוֹן 211 212 סובל מסבר בַּסזוֹן 212 213 מיַב רבא מִיבֿש מיַבֿש מעיניא מתקיף אַיִּלִיאוֹן 213 213 סולה שביק אַילִיאוֹן אַיליאוֹן 214 215 סועד מתקיף דיאוֹמְטִיזוֹן זוֹן מתקיף דיאוֹמְטִיזוֹן	203	סֵימֵינוֹש	מעוטף	נכתר
לקי בר קתריאוֹש בר פּרָר מְתַרְיאוֹש בר פּרָר מְתַרְיאוֹש 206 נערץ מתקף קרְטֵירוֹמְינוֹש 208 נערץ קדישא אַייַזוֹמְינוֹש 208 נקדש קדישא אַייַזוֹמְינוֹש 209 נשא מרומם פִירִיאַיפֿרְמִינוֹש 209 נעראַ יהב דְּיֹדּוֹן 100 נעראַ זוֹת ממך משעינא משעינא אַפַקוּבְיזוֹן 211 נערך מסבר בְּסוֹן בּסוֹן 212 נעראַ מְיַבּע מַיַּבּע מַיַּבּע מַיַּבּע מַיַּבּע מַיַּבּע מַיַּבּע מַיַּבּע מַיַּבּע מַיַּבּע מַיִּבּע מַיַּבּע מַיַּבּע מַיַּבּע מַיִּבּע מַיַּבּע מַיַּבָע מַיִּבְע מַיִּבָּע מַיִּבָע מַיִּבָּע מַיִּבָּע מַיִּבָּע מַיִּבָּע מַיִּבָּע מַיִּבָּע מַיִּבְע מַיִּבְּע מַיִּבָּע מַיִּיִּע מַיִּבְּע מַיִּיִּע מַיִּיִי מַיִּיִּע מַיִּיִּינוֹן מַיִּיִינוֹן מַיִּיִינוֹן מַיִּינוֹן מַיִּיִינוֹן מַיִּינוֹן מַיִּיִינוֹן מַיִּינוֹן מַיִייוֹן מַיִּינוֹן מַיִּיִינוֹן מַיִּינוֹן מַיִּינוֹן מַיִּינוֹן מַיִּינוֹן מַיִּינוֹן מַיִּינוֹן מַיִינוֹן מַיִּינוֹן מַינוֹין מַיּינוֹין מַיִּינוֹיִינוֹיִין מִינוֹיִין מַיִּיר מָיִּיּיִינוֹיִיּי מָּיִּיּיִינוֹיִי מַיִּיּיִין מַיּיִין מַיּיִינוֹיִים מַיִּיְיִינוֹיִים מַּיִּינוֹיִים מַיִּיִּים מַּיִינוֹים מַיּיִינוֹים מַיִּיִּינוֹים מִייִּינוֹים מַיִּיּיִינוֹים מִינוֹין מַיּינוֹים מַיִּינוֹים מְיִינוֹים מִינִין מַיּיִּיִּיּיִיּיִיּיִּיִין מַיּיִינוֹים מַיּיִינוֹים מִינְייִינוֹים מַיִּינוֹי מַיִּינוֹים מְיִינוֹים מְיִינוֹים מִּיִּינוֹים מְיִּינוֹים מְיִּינוֹים מְיִינוֹים מְיִינְייִים מְיִּינְייִינְיּיִּיִינְיִּיּיִּיִּינְיִייִּיּיִּיְייִּיִּיִּייִּיְיִינְיִּיְייִּיְיִּיְ	204	אֵיגְּדיקוֹן	קנאי	נוקם
207 מתקף קרטֵירוֹמִינוֹש 208 נקדש קדישא אייַזוֹמֵינוֹש 209 נקדש מרומם פֵירִיאֵיפַֿרְמֵינוֹש 209 נשא מרומם פֵירִיאֵיפֿרְמֵינוֹש 210 מרומם פִירִיאֵיפֿרְמֵינוֹש 210 משעינא אות סמך 210 משעינא אַפַקוּבִיזוֹן 211 מסבר בַּסְזוֹן 211 מסבר בַּסְזוֹן 212 מסבר בַסְזוֹן בַּסְזוֹן 213 מעינא מיבר בַּסְזוֹן מייַבּש מייַבּש מעינא מייַבּש מייַבּש מייַבּש מייַבּש מחלה שביק אָיִלִיאוֹן אַיִּלִיאוֹן 213 מתקיף דיאוֹמַטִיזוֹן מַתקירן זייִוֹמַטִיזוֹן מוקיף מתקיף דיאוֹמַטִיזוֹן	205	פִּילַטוֹן דִיאַטִירוֹן	נוטר	נוצר
208 אַייַזוֹמֵינוֹשׁ אַייַזוֹמֵינוֹשׁ 209 בּיִריאַיפֿרְמֵינוֹשׁ 209 מרומם מרומם פִיריאַיפֿרְמֵינוֹשׁ 210 מרומם יהב דְּיֹדּוֹן דְידּוֹן 210 אות סמך משעינא אַפַּקוּבִיזוֹן 211 מסבר בַסזוֹן מסבר בַסזוֹן מסבר בַסזוֹן מסבר בַסזוֹן מביק מיַגֿשׁ סובל מביק אַיִּלִיאוֹן אַיַּלִיאוֹן 213 מתקיף שביק אַיַּלִיאוֹן אַיַּלִיאוֹן 214 מתקיף דיאוֹמַטִיזוֹן מתקיף דיאוֹמַטִיזוֹן	206	קַתריאוֹש	בר	נקי
 מרומם פֿירִיאֵיפַֿרְמֵינוֹש 209 נותן יהב יהב דְידֹון 100 אות סמך משעינא מַפְּוּבִיזוֹן 211 משעינא מסבר בַּסַזוֹן מסבר בַּסַזוֹן מסבר בַּסַזוֹן מסבר בַּסַזוֹן מינַא מסבר בַּסַזוֹן מינַא מסבר בַּסַזוֹן מינַא מביק אֵילִיאוֹן אַילִיאוֹן 213 מרביק אַילִיאוֹן אַילִיאוֹן מַנִיזוֹן מחקיף מתקיף דיאוֹמַטִיזוֹן זון 	207	קַרְטֵירוֹמִינוֹש	מתקף	נערץ
לותן יהב יהב דְידּוֹן בּידּוֹן אות סמך משעינא משעינא מסבר בַּסזוֹן בַּסזוֹן בַּידְּיוֹן מסבר בַּסזוֹן בַּידְיזוֹן מסבר בַּסזוֹן בַּידְיזוֹן מסבר בַּידִין מסבר בַּידִין בַּידִין מסבר בַּידִין בַּידִין מסבר בַּידִין בַּידִין מסבר בַּידִין בַּידִין מסבר בבא בַידִּין בַּידִין מסגי בביד בבא בַידִּין בַּידִין מסגי בולה בבא ביק בַּידִין בּיִין בַּידִין בּידִין בּידִין בּידִין בּידִין בַּידִין בּידִין בּידְיין בּידְין בּידְין בּידְין בּידְין בּידְיןן בּידְין בּידְיוֹן בּידְייִיןן בּידְיוֹן בּידְיין בּייִין בּייִין בּידְיין בּיין בּידְין בּייִין בּידְין בּייִיןן בּידְיין בּייִיןן בּידְיין בּייִיןן בּייִיןן בּייִיןן בּידְיין בּייִיןן בּייִין בּייִיןן בּייִיןן בּייִיןן בּייִיןן בּייִיןן בּייִיןן בּייִיןן בּייִיןן בּייין בּייִּין בּייִין בּייִין בּייִין בּייִין בּייִיןן בּייִיןן בּייִין בּייִיןן בּייִין בּייִין בּייִיןן בּייִיןן בּייִיןן בּייִיןן בּייִּין בּייִיןן בּייִיןן בּייִיןן בּייִיןן	208	אַייַזוֹמֵינוֹש	קדישא	נקדש
אות סמך משעינא משעינא משעינא משעינא מסבר בְּסְזוֹן בְּסְוֹבְ מַזוֹן מסבר בְּסִזוֹן מסבר בְּסִזוֹן מסבר בְּסִזוֹן מסבר מסבר בְבא מִיגַש מיגַש מסגי רבא מיגַש מיגַש מולח שביק אֵילִיאוֹן אַילִיאוֹן מַחַלָּן מחקיף מחקיף דיאוֹמַטִיזוֹן מחקיף מחק	209	פַירִיאֵיפַֿרְמֵינוֹש	מרומם	נשא
211 משעינא אַפַקוּבִיזוֹן 212 מסבר בַּסִזוֹן 213 ממבר ברצא מֵיגַש מיגַש 214 מילח שביק אַילִיאוֹן 215 מתקיף מתקיף	210	ד ִּידּוֹן	יהב	נותן
212 מסבר בַּסַזוֹן 213 מַיבּשׁ מֵיבַּשׁ 214 שַבִּיק שַבִּיק 214 מַילוון שַבִיק שַבִּיק מַיקוֹן			אות סמך	
213 מֵלְבָּשׁ מְרַבָּא 214 מולח 215 מתקיף מתקיף מתקיף מתקיף	211	אַפַקוּבִיזוֹן	משעינא	סומך
214 שביק שביק אַילִיאוֹן 215 מתקיף מתקיף מתקיף	212	בַסזוֹן	מסבר	סובל
סועד מתקיף מתקיף פחשר מתקיף	213	מֵיגַּש	רבא	סגי
	214	אָילֵיאוֹן	שביק	סולח
סופר כתיב פְּשִׁיפוֹן	215	דִיאוֹמַטִיזוֹן	מתקיף	סועד
	216	פְשִיפּוֹן	כתיב	סופר

217	קְרוּמֵינוֹש	סתירא	ספון
		אות עין	
218	פַרדיאַבַזוֹן	מכפר	עובר
219	בֿוֹיְיתֿוֹן	מסעד	עוזר
220	דִּיבַמוֹמֵן	תוקפא	עוז
221	דִינַמוֹמַנְמוּ	תוקפי	עוזי
222	אָיפָסִיסוֹש	עלאה	עליון
223	אַפַקוּאוֹן	מאזין	עונה
224	פֿרַאֵיאוֹש	עַנְנַן	עַנַר ¹³
225	פוּלן	עופרא	עופר
226	קוליאון	ממנע	עוצר
227	פָּיאוֹן	עבוד	עושה
228	אַיקְשִּׁיפְּנִיטוֹשׂ	ויעוד	ער
229	פַלִיאוֹש	עתיקא	עתיק
		אות פא	
230	אַפּוֹלִיטְדוֹנוֹן	פריק	פודה
231	נֵיבְּגוֹן	מצדד	פונה
232	קטַרְגֿזוֹן	עביד	פועל
233	אֵיגְֿלִיטוֹנוֹן	מציל	פוצה
234	אַנגְרפֿוֹן	מסער	פוקד
235	אַנִיזְגֿוֹן	מפתח	פוקח
236	שִׁיתְרִיבְגֿוֹן	מבתר	פורר
237	אַנִיזְגֿוֹן	מפתח	פותח
		אות צדי	
238	פַּדּוֹקְרַטוֹר	רב חילא	צבאות

 $^{^{13}}$ The Hebrew lemma and Aramaic gloss are vocalized in the manuscript, respectively as עַנָן 13 and עַנָן.

239	דִיקִיאוֹש	זכאי	צדיק
240	בַּלִיפוֹן	סכי	צופה
241	סֶירֵאוֹמֵן	תקיף	צור
242	קְשַנְתֿוֹש	מלובן	צח
243	פוּלִין	טביא	צבי
244	דַּיכוֹן	קשר	צורר
		אות קוף	
245	אַיִיאוֹש	קדיש	קדוש
246	אַנַסִיקוֹן	קיימא	קיים
247	פַרַזִילוֹנוֹן	קנאי	קנא
249	אָיפֿוֹכְטִיאוֹן	קני	קונה
250	קְרַזוֹן	קרי	קורא
251	אוֹגִיש	קריבא	קרוב
252	פַרַזִילֵבְגֿוֹן	מקנא	קנוא
253	קֿרופִיאון	קדים	קדם
		אות ריש	
254	מֵיגַֿש	רמא	רב
255	דֵירְנוֹן	מתבר	רוגע
256	אָיפְשִילוֹש	רמא	רם
257	נוֹמֵיאוֹש	רעי	רועה
258	שִיבּטוֹן	מרקע	רוקע
259	אַיכְטִידְֿמוֹן	מרחמא	רחמן
260	14 כמוֹ כן דנא	רחימא	רחום
261	תֵילוֹן	רעי	רצה
262	הְֿרִיכוֹן	מחי	רודה

¹⁴ On this Aramaic note, see my footnote 13 on entry 100.

263	קַבַּלִיקבְגוֹן	רכב	רוכב
264	יִיאֵטְרֵבְֿגֿוֹן	מסי	רופא
		אות שין	
265	בָֿרוּכֿוֹן	הומה	שואג
266	שִיתְּרִיבְֿגֹוּן	מתבר	שובר
267	פַבְלִיתֿוש	רבא	שגיא
268	פִילַטוֹן	נטר	שומר
269	קַבַנִיזוֹן	מתקל	שוקל
270	אַרִיכַוֹן	עתיר	שר ¹⁵ שׁר
271	טִירוֹן	חזי	שר
272	אַרְכוֹתֵבְגֿוֹן	מעתר	שורר
273	אָיקנוֹש	תקיף	שדי
274	קְרִינוֹן	דיין	שופט
275	אַקוּאוֹן	קשב	שומע
276	אֵרינִין	שלים	שלם
		אות תיו	
277	תֵילִיאוֹש	שלים	תם
278	תֵילִיאוֹמֶנוֹש	שלם	תמים
279	קְרֵימַזוֹן	מתלי	תולה
280	דִֿינַטוֹש	גיברא	תקיף
281	אַדִילַפַנוֹן	מסעד	תומך
282	מילון	תיפחא	תפוח
283	אֵיבְּלַסְדן	רטיא	תרופה

¹⁵ The Hebrew lemmata 270, 271 and 272 are the only cases in which the difference between *sin/shin* is marked in the manuscript.

תמו המולות תהלה לנורא תהלות אמן

Commentary

Spelling¹⁶

The spelling of consonants in the manuscript is reliable. Inconsistencies are rare and mostly limited to the confusion of similar-looking Hebrew characters (such as resh/nun/dalet). At times, the probably Sephardi author does not distinguish between π/τ and θ/τ .

The author did not standardize his orthography of Judeo-Greek vocalization and diacritics. Both *tsere* and *chireq* are used to represent a range of Greek vowels. In general the spelling is *plene*, both in Hebrew and Judeo-Greek. Articles and pronouns are often attached to the nouns. The use of the *rafeh* and *dagesh* is highly inconsistent, reflecting a combination of Tiberian and Pseudo-Tiberian punctuation.

The spelling is highly phonetic, providing more evidence for the late medieval/early modern origin of the text. The phonetic spelling is also extended to classical vocabulary.

A few peculiar features appear in the text. One is a further development of the historically attested transition from /ek/ to /(e)g/ 17 to /ey/ in compounds with $\dot{\epsilon}\kappa$ -. 18 Very remarkable is the use of the grapheme <0> for the representation of Greek <0>, suggesting a pronuciation as /s/, with elision of the /t/ sound. This phenomenon is attested in Early Modern Greek but is very rare and mostly associated with the Old Athenian dialect attested since the sixteenth century. 19

The following tables below summarize common equivalences between Hebrew and Greek spelling.²⁰

Consonants					
Judeo- Greek (MS)	Greek transcription	Judeo-Greek (MS)	Greek transcription	Judeo- Greek (MS)	Greek transcription
х	/	ī	$\zeta = /z/$ $\sigma = /s/$ $\xi = /ks/$	5 5 5	$\pi = /p/$ $\phi = /f/$
ā	$\beta = /v/$	п	n/a		
<u>3</u> <u>1</u>	$\beta = /v/$ $\beta = /b/$ $\mu \pi = /b/$				
4	$\mu \kappa = 707$				

 $^{^{16}\,\}mathrm{For}$ some of the observations on spelling I am indebted to Jannis Niehoff-Panagiotidis.

¹⁹ Note that some koine papyri also contain early traces of this process. Holton et al. 2019, p. 219.

¹⁷ D. Holton, G. Horrocks, M. Janssen, T. Lendari, I. Manolessou and N. Toufexis, *The Cambridge Grammar of Medieval and Early Modern Greek* (Cambridge: Cambridge University Press, 2019), pp. 210-211.

¹⁸ This phenomenon can be witnessed in glosses such as 68 and 172.

²⁰ For an interesting comparison see the overview of Judeo-Greek spelling in Hadassi's Eshkol ha-Kofer in D. J. Lasker, J. Niehoff-Panagiotidis and D. Sklare, *Theological Encounters at a Crossroads. An Edition and Translation of Judah Hadassi's Eshkol ha-kofer, First Commandment and Studies of the Book's Judaeo-Arabic and Byzantine Contexts*, Karaite Texts and Studies 11, (Leiden-Boston: Brill, 2018), p. 724; this comparison shows that, despite some differences, both texts use a number of similar ways to represent Greek in Hebrew characters, such as <*">> for <γ> = /y/ and <7> for /ντ/.

		ט	$ \begin{array}{c c} \tau = /t/\\ \theta = /th/ \end{array} $		
		' or '	$\gamma = /y/$	פש	$\psi = /ps/$
ス え	$\gamma = /g/$ $\kappa = /k/$	5	$\chi = /ch/$ $\kappa = /k/$	Z	n/a
		3	n/a	ק	$\kappa = /k/$
7 7 7	$\delta = /d/$ $v\tau = /nt/$ $v\tau = /d/$	ל	$\lambda = /1/$	קש	$\xi = /ks/$
	$ \zeta = /dz/ \delta = /d/ \delta = /d/ $	מ	$\mu = /m/$	٦	$\rho = /r/$
		1	ν = /n/	w	$\sigma = /s/$
ה	$\alpha = /a/$	D	$\sigma = /s/$ $\sigma \tau = /s/$	л Л	$\tau = /t/$ $\theta = /th/$ $\theta = /th/$
١	/	ע	n/a		$\tau = /t/$

Vowels					
Judeo-Greek (MS)	Greek transcription	Judeo-Greek (MS)	Greek transcription		
<u> </u>	$\alpha = /a/$	Ö	n/a.		
Ç	n/a	i	o = /o/ $\omega = /o/$		
•	$ \epsilon = /e/ $ $ \alpha \iota = /e/ $	ŗ	ov = /u/		
	$\eta = /e/$ $\alpha = /e/$				
•	$v = /e/ \text{ of } /i/$ $\varepsilon = /e/$	Open	$\varepsilon = /e/$		
			$\alpha \iota = /e/$		

়	$ \begin{aligned} \eta &= /i/\\ \epsilon \iota &= /i/\\ \iota &= /i/\\ \upsilon &= /i/\\ \upsilon &= /i/ \end{aligned} $
	$\epsilon \iota = /i/$
	t = /i/
	ot = /i/
	v = /i/

Commentary on individual lemmata²¹

While not providing a complete analysis of the glossary, which transcends the scope of this article, I here comment on a number of glosses. The following notes focus on the Judeo-Greek column. This diversity in age of the Judeo-Greek glosses is reflected in the transcriptions of the Judeo-Greek column into Greek characters found in the commentary. In this commentary I present attested or classicized Greek words related to the Judeo-Greek glosses to aid the reader in their interpretation of the text.

- 2 πατήρ αἰώνιος] אביעד, a compound of עד and אב' ('eternal father', occurs only in Isa 9:5. The Judeo-Greek formally resembles the LXX and Symmachus, who both translate that occurrence as πατήρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, meaning 'father of the time to come' rather than 'eternal father'.
- 3 ἀφέντης] later form of classical αὐθέντης 'lord, ruler'.
- 4 κύριέ μου] the first person possessive suffix of the Hebrew lemma is translated with Greek μου, attached to the Greek noun as a suffix.
- 3, 5, 6 These glosses show an interesting parallel with the trilingual dictionary from the Cairo Genizah recently published by Krivoruchko. In the Genizah dictionary we find the glosses מָּבְּיִי (ἀφέντη) as a translation of דְיָנָאמִי (δύναμη) for אַהֶּב (ἀγάπη) for אָהָב The latter two glosses differ from those in the Vatican glossary, because of their being a noun instead of an adjective, yet the root of both the Hebrew lemma and the Greek gloss is the same in both texts. Unfortunately the fragmented nature of the Genizah fragment does not allow a more extensive comparison.²³

²¹ For Hexaplaric readings I consulted F. Field, *Origenis Hexaplorum Quae Supersunt, Sive Veterum Interpretum Graecorum in Totum Vetus Testamentum Fragmenta* (Oxford: 1875), except for readings from the Song of Songs, for which I consulted R. Ceulemans, *A Critical Edition of the Hexaplaric Fragments of the Book of Canticles with Emphasis on the Reception in Greek Christian Exegesis* (Leuven: KU Leuven, 2009. The concordances I used are E. Hatch and H. A. Redpath, *A Concordance to the Septuagint and the other Greek versions of the Old Testament (including the Apocryphal books)* (Grand Rapids (Mich.): Baker Book House, 1889) and G. Lisowsky, *Konkordanz zum hebräischen Alten Testament nach dem von Paul Kahle in der Biblia Hebraica edidit Rudolf Kittel besorgten Masoretischen Tekst* (Stuttgart: Württembergische Bibelanstalt, 1958); additionally I have used the online resources of M. Pantelia (ed), *Thesaurus Linguae Graecae Digital Library* (Irvine: University of California) for the dating of Greek readings, and the online database Shebanq, published by the Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen on the basis of the Biblia Hebraica Stuttgartensia (https://shebanq.ancientdata.org/) as a tool to look up occurrences of Hebrew words.

²² Both the Hebrew and Aramaic columns merit a close examination in their own right. As Benjamin Suchard pointed out, the translation of the Aramaic column is very 'mechanical' and contains many Hebraisms. Vice versa, the Hebrew column shows signs of Aramaic influence.

²³ Krivoruchko, A Sixteenth-Century Trilingual Dictionary of Hebrew.

- 7 εσομαι] 'I will be'. אהיה אשר אהיה, 'I am who will be', is God's answer when Moses asks for his name in Exod 3:14. The Judeo-Greek entry mirrors Aquila and Theodotion's translation of Exod 3:14, who both translate as ἔσομαι (ος) ἔσομαι.
- 10 "ερος " with elision of the <τ>. "
- 11 καταπληχτικός] In the Hebrew Bible איום occurs only three times: Cant 6:4, Cant 6:10 and Hab 1:7. The only parallel to the glossary is καταπληκτικός in the Sexta translation of Cant 6:10.
- 12 ἰσχυρὸς συνέσεων Plural forms of σύνεσις are not attested elsewhere. It may have been constructed to render the plural דְעוֹת in Greek. This aim at accuracy is typical of medieval BJG.²⁴
- δ θεός] In the Greek column the article is prefixed to the noun.
- 17 εὔπι<στ>ος. Cf. 10.
- 19 μακρύθυμος, later form of μακρόθυμος 'patient, self-controlled'.
- 20 βοτρύδιν, through βοτρύδιον a later form of βοτρύς 'grapevine'. Grapes, אשכול, are mentioned three times in the Song of Songs (1:14; 7:8 and 7:9). Every time the LXX translates with βότρυς; no readings from the Three are preserved.
- 22 The manuscript reads בהיר ('bright, brilliant') instead of בחיר, which would be more appropriate to translate Greek ἐκλεχτός ('elect, chosen'). Probably a spelling error is to blame.
- The adjective ἰπίλεχτος, a younger variant of ἐπίλεκτος, occurs only here. The *rafeh* in the manuscript indicates a soft pronunciation of the *kaf*.
- 24 Here it is more appropriate to read χτί<στ>ης, later variant of κτίστης 'builder' than χτίσις 'building/foundation' as translation of the Hebrew masculin singular participle 'he who builds'.
- 32 ἀχι<στ>εύγων] a later variant of ἀγχιστεύω 'to be next of kin'. This Greek verb translates Hebrew גאל 'to redeem, to perform a levirate marriage'.
- 35 The adjective μέγας here appears as a 'fossilized' form. In the late Byzantine period, starting in the fourteenth century, the variant μεγάλος was more common.²⁵
- 38 The Hebrew adjective גלי does not occur in the Bible, with גלוי first appearing in the Rabbinic period. The related verb גלה is attested 188 times across the Hebrew Bible.
- 40 ἀνασύρνων] later version of ἀνασύρω 'to pull up'.
- The Hebrew lemma זובב is a biblical hapax, occurring only in Cant 7:10 and of uncertain meaning. ²⁶ One suggested translation is 'dripping' or 'gliding (of a beverage)'. In this

²⁴ Julia Krivoruchko, 'Medieval and Early Modern Judaeo-Greek Biblical Translations. A Linguistic Perspective' in James K. Aitken and James Carleton Paget eds, *The Jewish-Greek Tradition in Antiquity and the Byzantine Empire* (Cambridge: Cambridge University Press, 2014), pp. 161-164.

²⁵ Holton et al., Cambridge Grammar of Medieval and Early Modern Greek, pp. 794 - 795.

²⁶ The meaning of this verse is discussed in E. Assis, *Flashes of Fire. A Literary Analysis of the Song of Songs* (New York-London: T&T Clark, 2009), pp. 214-215.

light, the Judeo-Greek can be interpreted either as $\pi o \theta \tilde{\omega} v$ 'he who desires' following the Aramaic ('to love/desire') or as $\pi o \tau \acute{o} v$ 'drink (wine)/the act of drinking' following the Hebrew.²⁷

- 43 τάγματι ἡγεμόνος, 'in the order/command of the leader'] is the most suitable interpretation of this gloss, which most literally transcribed reads ταγματιαγμανος. The lemma דגול is the passive participle of the root דגל This verb is attested four times in the Hebrew Bible (Ps 19(20):6; Cant 5:10; Cant 6:4 and Cant 6:10)²⁸ but the passive participle only in Cant 5:10.
- γ δου π $\tilde{\omega}$] poetic variant of δου π έ ω 'to make a deep noise'.
- 52 διαπρεπισμένος] participle of διαπρεπίζω, a later variant of διαπρέπω with suffix -ίζω. In Isa 63:1 Aquila translates πτις with a form of διαπρέπω.
- 53 διαπρέπεια 'magnificence'] Decipherment of this gloss is uncertain. The word διοφρενια is unattested. Parallels for the translation of ττς with διαπρέπεια can be found in Aquila's translation of Isa 35:2 and Ps 29(28):4. In these verses Symmachus translates with the related but distinct εὐπρέπεια. This transcription differs significantly from the Judeo-Greek entry but is perhaps justified on the basis of the parallel with gloss 52, and the tendency, observable throughout the glossary, to translate Hebrew roots consistently with related Greek words.
- 155 Hebrew הו is probably a variation on the tetragrammaton.
- The adjective καιριόμηνος is not attested elsewhere. It may be a new compount coined to render the Hebrew lemma which is first attested in the Rabbinic period (ידאי) 'certainty/God').
- 57 κατακρούμενος 'beaten/battered'] The adjective ותיק 'veteran' first appears in the Rabbinic period.
- 58 ἀπλέρωτος] first appears as a later variant of ἀπλήρωτος in the fifteenth century (George Chumnus, *De opificio mundi*).
- 61 εἰ<σ>σπέρνων] later variant of σπείρω, 'to sow'.
- 62 ἀνατέλνων] later variant of ἀνατέλλω.
- 63 ἐμνήσκων] variant of μιμνήσκομαι, 'to remember'.
- 64 ἐγλήγορος] later variant of ἐγρήγορος, 'wakeful, vigilant'.
- 65 ἀνασηκώνων] later variant of ανασηκόω, 'to compensate'.
- 66 הביב is a Rabbinic word.

68 $\dot{\epsilon}$ <γ>βλαστώνων, later variant of βλαστόω 'to shoot forth, bud, sprout'. The prefix $\dot{\epsilon}$ κ-assimilated to $\dot{\epsilon}$ γ-, and subsequently the pronunciation of <γ> shifted to /y/.

²⁷ P. W. T Stoop – van Paridon, *The Song of Songs. A Philological analysis of the Hebrew Book שֵׁיך הַשִּׁיךִים*, Ancient Near Eastern Studies 17 (Leuven-Paris-Dudley: Peeters, 2005), p. 401.

²⁸ Note also the noun דָּגֶל in Cant 2:4. It further occurs in Num 1:52; 2:2; 2:3; 2:10; 2:17; 2:18; 2:25; 2:31; 2:34; 10:14; 10:18; 10:22 and 10:25.

- Reading unclear, perhaps κοιλιοπονὧν, from κοιλιοπονέω 'to struggle in childbirth' to translate חולל 'he who pierces/wounds'.
- 78 ἐ<γ>λατομῶν] variant of ἐκλατομέω, 'to carve out'. Cf. 68.
- 79 ζωντανός, 'alive'.
- 82 The expression שהור עינים only occurs once in the Hebrew Bible: in Hab 1:13, where LXX translates with καθαρὸς ὁ ὀφθαλμός and Symmachus with καθαρὸς εἶ τοὺς ὀφθαλμούς. The adjective καθαριοφθαλμός is not attested elsewhere. It closely matches the corresponding Hebrew and Aramaic entries. The Greek adjective might be a neologism created to translate the Hebrew phrase in an expressive way.
- 85 ἄβαπτον 'untempered'] The Hebrew τυ, 'glittering foil/plate' is first attested in the Rabbinic period.
- 86 ἄχραντος 'undefiled'] This adjective is often used in Christian writings to describe the Virgin Mary.²⁹
- 88 γινώσκων] later form of γιγνώσκω Cf. 68.
- 90 ὄμορφος] a later form of εὅμορφος 'fair of form, comely, goodly'.
- 93 ἔντιμος 'honored, honorable'. The Hebrew adjective יקיר is a hapax, only occurring in Jer 31(38):20. Aquila translates it with ἔντιμος, while LXX has ἀγαπητός.
- 94 εὔθειος 'right, direct, true'.
- 95 Cf. 93.
- 96 πά<μπ>ληθος ' in great number'] The adjective Cercat') occurs eleven times throughout the Hebrew Bible, only in Isaiah and Job. Remarkably, Aquila translates it with πᾶν πλῆθος.
- 97 μαζώνων, 'to gather'.
- 98 Reading unclear, perhaps κατα<στ>αίνων 'to found, to place'? In any case it seems likely to be a form ultimately derived from καθίστημι
- 100 κατακυπώνω is a later variant of κυπόω 'to overthrow' with the added prefix κατα- and suffix -ώνω.
- 101 The lemma כופר has several possible translations. Here it means 'henna', as in three verses of the Bible: Cant 1:14; 4:13 and 7:12.
- 102 φοραίνω is a later variant of φέρω.
- In the Byzantine period nominal paradigms underwent a convergence of grammatical cases. In feminine nouns such as φλόξ, here φλόγα, nominative, accusative and vocative singular tended to converge.³⁰

²⁹ 'The relationship of LXX and the Three in Exodus 1–24 to the readings of Fb', in *Jewish Reception of Greek Bible Versions* (eds. N. de Lange, J. Krivoruchko, and C. Boyd-Taylor; Tübingen: Mohr, 2009), pp. 103–127 ³⁰ Holton et al., *Cambridge Grammar and Early Modern Greek*, pp. 253 - 254.

- 104 ἐκλαμ<π>ρώνων, 'to shine'.
- 109 ἐβλογήμενος] later variant of εὐλογῶ, in later periods also spelled as βλόγω.
- 111 παλαιώνων] later version of παλαιῶ 'to be old/long-lasting'.
- Read μεγαλύνων or later variant μεγαλαίνων 'to make great'.
- 113 Later variant of φανερῶ. Cf. 111.
- 117 Reading uncertain.
- 118 εὐφημίσμενος 'praised, acclaimed.
- 121 Greek ὀλπίδα as a variant of ἐλπίς first appears in the fourteenth century (*Chronicle of the Morea*). Cf. 103.
- 124 Either ἀγαθύνω orthe less common variant ἀγαθαίνω 'to make/do/be good'.
- The Greek verb ζωγονω̃ 'to give/create life' matches the meaning of hif'il מחיה.
- Reading unclear, perhaps συμπαθῶν, 'to feel sympathy, to sympathize', as a translation of Hebrew מכפר, 'atonement, pardon'.
- 128 ἀποφέρνων] later variant of ἀποφέρω 'to carry away'.
- This Greek verb meaning 'to whiten' is first attested in the thirteenth/fourteenth century (*Bellum Troianum*).
- 133 The compound verb βασιλοποιῶ is not attested elsewhere. It articulates well the meaning of the Hebrew *hif'il* המלך, 'to make a king' and might be neologism coined to this end.
- 134 This variant of πτωχεύω, 'to be poor', is not attested elsewhere.
- 135 Later variant of θανατῶ. Cf. 111.
- 137 καταφύγιον 'refuge'] pronunciation of <γ> has shifted to /y/.
- 139 Variant of ἀναγέμιζω, 'to fill'.
- 140 ἀπολλαίνων] later variant of ἀπόλλυμι 'to destroy/ruin'.
- 142 γιατρεύγων] later variant of ἰατρεύω 'to treat medically, cure', with the pronunciation of <γ> having shifted to /y/.
- 143 Later variant of δυναμῶ. Cf. 111.
- 144 πλουταίνων] late form derived from πλουτ $\tilde{\omega}$ 'to be/become rich'.
- 145 This Hebrew verb, that can mean 'to pass judgement' is not attested before the Rabbinic period. The Greek should be read as κ<ρ>ιτήριον.
- 148 The verb ἀκυρώνω is a later variant of ἀκυρόω, 'to cancel, set aside, reject'. The Hebrew lemma מפר (hif'il participle of the root סכר סכר סכר (hif'il participle) occurs twice in the Bible, in Isa 44:25 and Job 5:12. Aquila is the only translator to have opted for ἀκυρόω, in Job 5:12; the others Greek versions attest a variety of translations.

- Reading uncertain, literal transcription αφκιοματιζμενος is unattested. Perhaps we should read ἀπαγαυματισμένος, a verbal form derived from the adjective ἀγαυός, 'noble, illustrious'.
- 150 θαυμα<στ>ώνων] from θαυμαστώνω later variant of θαυμαστῶ, 'magnify, declare wonderful, be admired'.
- 151 διασώνων] variant of διασώζω.
- 153 έγλυτώνων] variant of ἐκλυτώνω 'to liberate'.
- 155 κα<στ>έλλωμα, 'castle-like structure', or a variant of this word, would fit the meaning of the Hebrew מצודה, 'fortress'.
- 156 φλέβα] later variant of φλέψ, 'vein/spring'. Cf. 103.
- 157 Read <στ>εγάζων.
- 159 ἐπαντοχή] variant of ἀντοχή 'adhesion, attachment'.
- 160 ἀνα<στ>αίνων] from ἀνασταίνω 'to raise, make to stand up'.
- 161 ἐξυπνῶν] from ἐξυπνῶ, 'to be awake'.
- 164 μόσκος, 'musk'] The Hebrew lemma מור (alternatively spelled as סכים) occurs twelve times in the Bible: seven of those occurrences are in the Song of Songs (1:13; 3:6; 4:6; 4:14; 5:1; 5:5 and 5:13). In all of these seven cases, the preserved Greek versions agree on the translation σμύρνη, against the glossary.
- 166 οἰκτιρίζων] later variant of classical οἰκτείρω 'to have compassion for, to lament'.
- The Greek λιμοποιῶ is not attested elsewhere. It probably is a neologism coined to translate Hebrew מרעיב, 'he who brings hunger', in a process similar to 133 βασιλοποιῶ.
- 172 $\dot{\epsilon}$ <γ>λακ<τ>ώνων] later variant of $\dot{\epsilon}$ κλακτίζω 'to hit/beat'. Cf. 68.
- 175 ῥύπτων 'to clean'] the most appropriate interpretation of the gloss, in contrast to 176 ῥίπτων, 'to throw'.
- 178 ἀναγυρίζων] later variant of ἀναγυρῶ 'to move in circles'.
- 179 ἐγβλύζων] later variant of ἐκβλύζω. Cf. 68.
- 181 κατα<στ>άμενος] participle of κατασταίνω. Cf. 98.
- 182 ἐξισιάζων] as a translation of the Hebrew lemma, אָרָשׁ, this gloss offers an interesting parallel with the translation of Qohelet (2:19) found in the Cairo Genizah. In the Genizah document the form בְּאֶרְשׁיִשִּיאָשׁי, interpreted as ἐξισιάζω (according to Nicholas de Lange a form resulting from confusion with ἐξισάζω 'to restore balance') is used to render Hebrew word, 'to rule'. ³¹ In both instances the verb ἐξισιάζω is used to translate a related Hebrew word, therefore it seems less likely that the vocalization can be attributed to a mistake, and more likely to a deliberate choice.

³¹ Verso col. 1 v.6; N. de Lange, *Greek Jewish Texts from the Cairo Genizah*, Texte und Studien zum Antiken Judentum 51 (Tübingen: Mohr-Siebeck, 1996), p. 76-78. I owe this parallel Jannis Niehoff-Panagiotidis.

- 191 θαυμα<στ>ός.
- 192 Cf. 181.
- 193 ἐσκαμμένος] participle of σκάπτω, 'to dig in, to bury'.
- 194 περιεπαρμένος] from περιεπαίρω, 'to lift up/raise'.
- 197 Cf. 23.
- 200 συμπατῶν] 'to tread together, to trample under foot'.
- 201 εὔπρεπος] later form of εὐπρεπής 'beautiful'. An alternative reading is ἔκπρεπος, a later (unattested) variant of ευπρεπής, 'distinguished, extraordinary'.
- 203 <στ>εμμένος] participle of στέφω 'to crown'.
- 205 φυλάττων and διατηρῶν] both Greek words match the Hebrew, 'to guard'.
- 208 ά<γ>ιασμένος] from άγιάζω 'to sanctify'. Cf. 68.
- 209 Cf. 194.
- 211 ἀπακου<μ>βίζων] later variant of ἀκουμβω 'to lay down'.
- 212 βα<στ>άζων, 'to bear, carry'.
- 215 Reading uncertain. Perhaps διομματίζων, a later variant of διομματῶ, 'to make see'. Alternatively it could be διωγματίζων, a verb derived from δίωγμα 'pursuit, chase'.
- 220 δυνάμωμαν] later variant of δυνάμωμα 'force'. Neuter nouns ending in -μα were expanded with an extra final -ν in the Late Byzantine period across the entire language area. They are particularly common in the south-east (Cyprus, Rhodes).³²
- 221 δυνάμωμαν μου] -μου is added to translate the Hebrew possessive suffix.
- 224 πρᾶος, 'mild'.
- 225 ποῦλιν] later variant of πῶλος 'foal'. The lemma עופר 'gazelle' occurs five times in the Song of Songs, and in no other book of the Hebrew Bible (Cant 2:9; 2:17; 4:5; 7:4 and 8:14). Aquila translates in Cant 2:9 with πῶλος. Similarly, lemma 243 contains the Hebrew noun צבי 'gazelle', which is prominently featured as a metaphor throughout the Song of Songs in verses Cant 2:9; 2:17 and 8:14.
- 230 ἀπολυτρώνων 'redeemer'] matches Hebrew פודה. The manuscript however reads *dalet* instead of *resh*, most likely due to a scribal error.
- 231 νεύγων] later variant of νεύω 'to incline'
- 235 Variant of ἀνοίξω, a verb derived from ἄνοιξις 'opening'.
- 236 συ<ν>τρίβγων] later variant of συντρίβω 'to grind, to crush', with elision of the <ν> and with infix -γ-.

_

³² Holton et al. 2019, 644-656.

- 238 παντοκράτωρ, 'all-sovereign'.
- 241 <στ>ερέωμαν] later variant of στερέωμα 'firmness, steadfastness of faith'. Cf. 220.
- 242 The Hebrew adjective או 'bright, clear' appears four times in the Hebrew Bible, including once in the Song of Songs (5:10). From this verse no preserved translation matches the glossary.
- 245 ἄγιος, 'holy'.
- 246 ἀνασηκῶν, 'moving up and down'.
- 249 ὑποχτῶν] later variant of ὑποκτάομαι 'to acquire'.
- 252 This Greek verb is not attested elsewhere. Perhaps it is a variant of παραζηλεύω.
- 259 οἰκτί<ρ>μων, 'merciful'] matches Hebrew רחמן. The scribe appears to have mistaken *resh* for *dalet*.
- 263 καββαλικεύγων] later variant of καββαλικεύω 'to ride a horse'.
- 265 This gloss is a variant of κηρυκεύω 'to herald, to proclaim'.
- 267 $\pi \alpha < \mu \pi > \lambda \eta \theta \circ \zeta$, 'in great number'.
- 269 κα $<\mu\pi>$ ανίζω, 'to measure'.
- 272 ἀρχο<ν>τεύγων] late variant of ἀρχοντεύω 'to rule (over)'.
- 276 εἰρίνην] late variant of εἰρήνη 'peace'. Cf. 103.
- The adjective מם 'complete' has sixteen occurrences throughout the Hebrew Bible, and appears twice in the Song of Songs (5:2 and 6:9). In both verses the LXX translates with τέλειος (against the minor versions).
- 279 κρεμάζων] later variant of κρεμάννυμι, 'to hang'.
- 281 The Judeo-Greek gloss is some form of ἀντιλαμβάνω, 'to help, to receive in exchange'.
- 282 The apple is a prominent metaphor in the Song of Songs. This lemma, הפוה, 'apple(tree)', appears four times in the Song of Songs (2:3; 2:5; 7:9 and 8:5). All preserved translations opt for μῆλον in all of these cases.³³
- 283 ἔ<μπ>λαστρον 'salve, medicine'.

22/23/29/197, 45/46, 52/53, 66/67, 81/82, 99/100, 132/133, 220/221, 277/278 Throughout the glossary, there is a clear trend to translate related Hebrew roots consistently with stem-related Greek words. This is a typical feature of BJG.³⁴

22, 23, 24, 27, 197 These glosses show the transition of $\kappa \tau / \chi \theta > \chi \tau$, which was a part of the historic development of consonant clusters from stop + stop or fricative + fricative to a cluster consisting of fricative + stop. Some evidence hints at this transition starting in the eighth or ninth

-

³³ Except for Symmachus in Cant 8:5, where μηλέα is preferred.

³⁴ See below and Krivoruchko, *Medieval and Early Modern Judaeo-Greek Biblical Translations*, pp. 161-164.

centuries, and later it became widespread throughout all Greek dialects towards the later Byzantine period.³⁵

103, 164, 225, 228, 237 The glossary shares a number of readings with the section on the Song of Songs in a 19th century Judeo-Greek glossary to the Megillot written by Mordecai Yosef Habdala and published by Altbauer and Shiby. These parallels are πουλάρι for עפר (twice), μόσκο for מור, ἔξυπνη for עד, ἄσπρος for מור, ἄνοιξε for מור diversity and φλόγα for להבה Given that both texts are separated by over four centuries, a direct link is improbable (a more extensive discussion of the dating follows below).

Link with the Biblical Judeo-Greek tradition

In our identification of the glossary, we need to turn to the tradition of Biblical Judeo-Greek lexicography

'Biblical Judeo-Greek' (BJG) is one of many varieties of Greek that were spoken and/or written by Greek Jews or *Romaniotim* from antiquity to the present day and that are covered by the umbrella term 'Judeo-Greek'.³⁷ BJG is found in a corpus of Biblical translations and related texts, which have surfaced across the medieval and Byzantine Greek-speaking world.³⁸ Although their origins are diverse, the fragmentary remains of the BJG corpus have much in common in terms of their approach to translation and their idiom.³⁹

This BJG register has four main characteristics. (1) Translations often appear to be ad hoc and improvised. This explains the variation between the texts, and the absence of large scale translations of the entire Bible. (2) Despite the lack of standardization, there was a great respect for the older translations. The LXX remained a constant presence, alongside the many revisions that followed it, which can be further divided into those that follow Aquila's rigidity, and those that follow Symmachus. The most important characteristic of BJG is the desire to translate very literally, not only word for word, but also 'morpheme for morpheme', in order to consistently translate (perceived) etymological pairs. Additionally, BJG is heavily

³⁵ Holton et al., Cambridge Grammar of Medieval and Early Modern Greek, p. 125.

³⁶ M. Altbauer and Y. Shiby, A Judeo-Greek Glossary of the 'Hamesh Megillot' in Sefunot 15 (1971-81).

³⁷ I borrow this term from linguist Julia Krivoruchko, who introduced it to describe a specific segment of the Judeo-Greek corpus (*Judaeo-Greek Biblical Translations*, p. 155). An excellent overview of the Judeo-Greek language and its literature can be found in J. Krivoruchko, *Judeo-Greek*.

³⁸ C. Aslanov, 'Judeo-Greek or Greek Spoken by Jews?', in R. Bonfil, O. Irshai, G. Stroumsa & R. Talgam (eds), *Jews in Byzantium. Dialectics of Minority and Majority Cultures.* Jerusalem Studies in Religion and Culture 14 (Leiden-Boston: Brill, 2012), pp. 397-398.

³⁹ A recent overview of these biblical translations from late antiquity to the early modern period was published by N. de Lange, *Japhet in the Tents of Shem. Greek Bible Translations in Byzantine Judaism*, Text and Studies in Medieval and Early Modern Judaism 30 (Tübingen: Mohr Siebeck, 2015). The corpus remains open to new additions as pointed out by R. Ceulemans, 'Review of *Japhet in the Tents of Shem*' in *Ephemerides Theologicae Lovanienses 93/3 (2017)*, pp. 518 - 521.

⁴⁰ Krivoruchko, Medieval and Early Modern Judaeo-Greek Biblical Translations, pp. 152-158.

⁴¹ N. Fernández Marcos, 'Non placet Septuaginta: Revisions and New Greek Versions of the Bible in Byzantium' in N. de Lange, J. G. Krivoruchko and C. Boyd-Taylor (eds), Jewish Reception of Greek Bible Versions. Studies in Their Use in Late Antiquity and the Middle Ages, Texts and Studies in Medieval and Early Modern Judaism 23 (Tübingen: Mohr Siebeck, 2009), p. 48; N. de Lange, 'The Greek Bible Translations of the Byzantine Jews' in P. Magdalino and R. Nelson (eds), The Old Testament in Byzantium (Washington, DC: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 2010), pp. 52-54.

⁴² Krivoruchko, Medieval and Early Modern Judaeo-Greek Biblical Translations, pp. 161-164.

influenced by contemporary medieval language. A typical example, present in the glossary published here, is word ending on -w instead of -w. ⁴³ This phenomenon can be explained by the partially improvised nature of the translations and glossaries. ⁴⁴ Some borrowings from the vernacular that were picked up in an earlier stadium remained part of BJG as 'fossilized' forms. ⁴⁵

The BJG idiom is also found in a number of Judeo-Greek glossaries. Like the language of the translations, that of the glossaries is influenced by Hebrew or Aramaic. These glossaries are an important source for our knowledge of the Judeo-Greek language in general and BJG in particular. Depending on their nature, some glossaries use didactic BJG (more rigid and formal) and others, liturgical BJG (freer, with more attention to euphony). The prototypical glossary in the didactic genre is divided in two columns: one in Hebrew/Aramaic, and one in Greek (written in Hebrew characters).

BJG glossaries have been found throughout the Greek-speaking world. The corpus ranges from specimens from the ninth to twelfth centuries found in the Cairo Genizah to a list from the Black Sea region (possibly around Trebizond) in the fourteenth century.⁴⁹ In addition, individual glosses have been identified in the margins of several manuscripts (or as interlinear notes), from Hebrew codices to a Christian Hexateuch.⁵⁰

The glossary published here belongs to the long BJG didactic lexicographical tradition, exhibiting several traits of this tradition, such as a strong influence of the vernacular language, mixed with a remarkable presence of readings borrowed from older traditions, most notably Aquila. Hebrew words with related roots are consistently translated with related Greek words.

The glossary cannot be traced back to one single source text. The continuing tradition of translations from Hebrew to Judeo-Greek was transmitted mainly orally, adopting in the process many grammatical elements and lexical innovations from the contemporary vernacular. Many traces of this can be found throughout the glossary, from demotic vocabulary such as ἀφέντης (3) and καββαλικεύγω (263) to morphological innovations typical of the vernacular register, such as verb forms ending in -ώνω or featuring the verbal infix -ν-. 52

The glossary contains traces from different translations, such as the LXX and Symmachus. It features Aquila most prominently. Glosses containing traces of Aquila are 7 and 96. Strong

⁴³ See for example gloss 20 βοτρύδιν. Cf. de Lange, *Japhet in the Tents of Shem*, p. 148.

⁴⁴ Sznol, Text and Glossary, p. 226.

⁴⁵ de Lange, *Japhet in the Tents of Shem*, p. 148.

⁴⁶ In addition to Greek, medieval Jewish glossaries were made in French, German, Italian and Spanish. Their aim was primarily didactic, wanting to facilitate the study of the Hebrew and Aramaic Bible (or other literature, such as the Talmud). Like the Greek ones, many of these glossaries are written in Hebrew characters. See Debenedetti Stow, *La chiarificazione* pp. 7-10.

⁴⁷ J. Krivoruchko, Medieval and Early Modern Judaeo-Greek Biblical Translations, pp. 152-158.

⁴⁸ S. Sznol, 'Text and Glossary: Between Written Text and Oral Tradition' in Timothy Michael Law and Alison Salvesen (eds.), *Greek Scripture and the Rabbis, Contributions to Biblical Exegesis and Theology 66* (Leuven-Paris-Walpole MA: Peeters, 2012), pp. 223-226.

⁴⁹ See de Lange, *Japhet in the Tents of Shem*, pp. 99-100 and 126-129.

⁵⁰ See de Lange, *Japhet in the Tents of Shem*, pp. 100-107 (with references) and M. Fincati, *The Medieval Revision of the Ambrosian Hexateuch. Critical Editing between Septuagint and Hebraica Veritas in MS Ambrosianus A 147 inf.* De Septuaginta Investigationes 5 (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2016) Worthy of mention is furthermore a ninteenth-century Judeo-Greek glossary published by Altbauer and Shiby, *A Judeo-Greek Glossary*, pp. 369-421.

⁵¹ Sznol, *Text and Glossary*, p. 226.

⁵² Holton et al., Cambridge Grammar of Medieval and Early Modern Greek, III:1267-1268.

evidence comes from glosses 52, 53 and 148, which contain a clear parallel with Aquila. This might be due to Aquila's recognizable style, but also because Aquila's translation was most used by the Medieval translators.⁵³

Date and provenance

The Judeo-Greek glosses in the glossary betray many late Byzantine and early modern features, for example (but not restricted to) phonology and morphology.

The language of several glosses is of a late date, offering lexemes that are not attested before the fourteenth and fifteenth centuries. As a *terminus post quem* this suggests that the glossary was composed in the fifteenth century. The *terminus ante quem* is the production of the manuscript. The codex has been dated to the fifteenth century, and its writing identified as Sephardi. The small window between the dates *post* and *ante quem*, and the absence of other witnesses suggest that the glossary in Vat. ebr. 423 is the autograph. The migration of Sephardi Jews across the Mediterranean started after their expulsion from the Iberian kingdoms in 1492.⁵⁴ These facts support the fifteenth-century dating of the text.

The geographic provenance of the glossary is difficult to identify, since it showcases a mixed dialectal profile. Some clues can be found in the morphology of the Greek glosses. During the late Byzantine period, the final -v disappeared from demotic Greek and was only preserved in the dialects of Cyprus, the Dodecanese Islands and, interestingly, Southern Italy. The general tendency of the glossary to completely assimilate the -v- before consonants is typical of vernacular Greek in Southern Italy. The Sephardi script, in which the glossary is written, appeared in Italy in the late fourteenth century. External evidence for an Italian origin are the Judeo-Italian explanitions of difficult words in the second unit of the manuscript. However, the text also contains glosses exhibiting traits of the Northern Greek dialects, such as the pronunciation of /d/ for $v\tau/v\delta$ and /b/ for $\mu\pi/\mu\beta$ (glosses 86 and 211), and the occurrence of the allophone /i/ for /e/ when unstressed. Further research is needed to decide on the geographic origins of the glossary.

General conclusion

The glossary can be dated to the fifteenth Century. It is part of the broader BJG tradition, but it is important to emphasize the individuality of this glossary. The alphabetical order in which it

⁵³ de Lange, *Japheth in the Tents of Shem*, pp. 143-144.

⁵⁴ J. Phillips Cohen, *Becoming Ottomans: Sephardi Jews and Imperial Citizenship in the Modern Era*, (Oxford: Oxford University Press, 2014), pp. 1-2. The transition from a dominant Romaniote to a Sephardi culture was a gradual process, see S. Bowman, *The Jews of Byzantium* (1204-1453), Judaic Studies Series (Alabama: University of Alabama Press, 1985), pp. 171-172.

⁵⁵ Holton et al., *Cambridge Grammar of Medieval and Early Modern Greek*, p. 174. Southern Italy remained a home to Greek-speaking communities long after it was lost to Byzantium in the eleventh century. See R. Browning, *Medieval and Modern Greek Cambridge: Cambridge University Press*, 1983) (second edition, first published 1969), pp. 75-76..

⁵⁶ Holton et al., Cambridge Grammar of Medieval and Early Modern Greek, p. 176.

⁵⁷ M. Beit-Arié, *The Makings of the Medieval Hebrew Book : Studies in Palaeography and Codicology* (Jerusalem: Magnes, 1993), p. 34.

⁵⁸ Lasker, Niehoff-Panagiotidis and Sklare, *Theological Encounters at a Crossroads*, pp. 720-723. The generally consistent rendering of π for θ and υ for τ (barring some scribal errors) matches the spelling of the Constantinopolitan Judah Hadassi.

⁵⁹ Holton et al., Cambridge Grammar of Medieval and Early Modern Greek, p. 9.

is organized is unusual, though not unique. Furthermore, it is a challenge to define the focus of the glossary. It is neither an explanation of difficult Hebrew words (witness the many very basic Hebrew lexemes: 1, 21, 80, 132, 210 etc.) nor an elementary glossary (as evidenced by the many Hebrew hapaxes and obscure vocabulary: glosses 25, 42, 148, and 267 etc.). The interest in the Song of Songs is remarkable, yet is accompanied by Hebrew lemmata and hapax legomena from other biblical books (such as 2, 12, 15, 267 and 283). Neither the vague title 'Hebrew, Greek and Aramaic, all explained', nor the laudatory closing formula provides us with any more information. Therefore we must recognize that this glossary is a text *sui generis*. The earlier identification of this text as a list of names for God covers much, but not all of its contents. It is true that the glossary contains a large number of such epithets, witness the large number of adjectives and participles, many of which belong to the typical vocabulary used to describe God (glosses 1, 15, 245, 254 etc.), however many others are very basic vocabulary, require some imagination, or a particular metaphorical interpretation to be related to God, such as 20, 101, 225, 282 etc. 60 It seems that the composer of the glossary collected from a corpus of Judeo-Greek glossaries and Biblical versions, translations of a selection of entries that follow their interest in the various ways one can describe God, and with a particular emphasis on the Song of Songs.

A number of important questions about this glossary remain. A study of the sources of the Hebrew and Aramaic columns is necessary, in order to better understand the composition of the text. Specifically, it would be valuable to know on which post-Biblical Hebrew sources the author relied, and if a link with a specific Aramaic Targum can be discerned. A full dialectal analysis of the Judeo-Greek glosses would allow to gain more insights into the geographic origins of the glossary. The publication of this fascinating work makes it available for further research of this kind.

⁶⁰ Many of these entries feature prominently within the Song of Songs. Perhaps this shows an attempt to reinterpret the Song of Songs as an allegory of the love between God and Israel. In Jewish traditions the book was often interpreted this way, see M. Fishbane, *The JPS Bible Commentary*. Song of Songs איר השירים. The Traditional Hebrew Text with the New JPS Translation Commentary (Philadelphia: Jewish Publication Society – University of Nebraska, 2015) pp. xix-xxiv.

Bibliography

- N. Allony & D. S. Loewinger, *List of Photocopies in the Institute. Part 3: Hebrew Manuscripts in the Vatican Library* (Jerusalem: Institute of Hebrew Manuscripts, 1968).
- M. Altbauer and Y. Shiby, A Judeo-Greek Glossary of the 'Hamesh Megillot' in Sefunot 15 (1971-81), pp. 369-421.
- C. Aslanov, 'Judeo-Greek or Greek Spoken by Jews?', in R. Bonfil, O. Irshai, G. Stroumsa & R. Talgam (eds), *Jews in Byzantium. Dialectics of Minority and Majority Cultures*. Jerusalem Studies in Religion and Culture 14 (Leiden-Boston: Brill, 2012), pp. 385-398.
- E. Assis, *Flashes of Fire. A Literary Analysis of the Song of Songs* (New York-London: T&T Clark, 2009).
- M. Beit-Arié, *The Makings of the Medieval Hebrew Book: Studies in Palaeography and Codicology* (Jerusalem: Magnes, 1993).
- S. Bowman, *The Jews of Byzantium* (1204-1453), Judaic Studies Series (Alabama: University of Alabama Press, 1985).
- R. Browning, *Medieval and Modern Greek* (Cambridge: Cambridge University Press, 1983) (second edition, first published 1969).
- R. Ceulemans, A Critical Edition of the Hexaplaric Fragments of the Book of Canticles with Emphasis on the Reception in Greek Christian Exegesis (Leuven: KU Leuven, 2009).
- R. Ceulemans, 'Review of *Japhet in the Tents of Shem*' in *Ephemerides Theologicae Lovanienses 93/3 (2017)*, pp. 518 521.
- N. de Lange, *Greek Jewish Texts from the Cairo Genizah*, Texte und Studien zum Antiken Judentum 51 (Tübingen: Mohr-Siebeck, 1996), pp. 39-54.
- N. de Lange, 'The Greek Bible Translations of the Byzantine Jews' in P. Magdalino and R. Nelson (eds), *The Old Testament in Byzantium* (Washington, DC: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 2010).
- N. de Lange, *Japhet in the Tents of Shem. Greek Bible Translations in Byzantine Judaism*, Text and Studies in Medieval and Early Modern Judaism 30 (Tübingen: Mohr Siebeck, 2015).
- S. Debenedetti Stow, La chiarificazione in volgare delle 'esspressioni difficili' ricorrenti nel Mišnèh Toràh di Mosè Maimonide. Glossario inedito del XIV secolo, Centro ricerche e studi delle testimonianzee medievali e moderne del giudaismo italiano 2 (Roma: Carruci editore, 1990), 2 vols.
- F. Field, Origenis Hexaplorum Quae Supersunt, Sive Veterum Interpretum Graecorum in Totum Vetus Testamentum Fragmenta (Oxford: 1875).
- M. Fincati, *The Medieval Revision of the Ambrosian Hexateuch. Critical Editing between Septuagint and Hebraica Veritas in MS Ambrosianus A 147 inf.*, De Septuaginta Investigationes 5 (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2016).

- M. Fishbane, The JPS Bible Commentary. Song of Songs שיר השירים . The Traditional Hebrew Text with the New JPS Translation Commentary (Philadelphia: Jewish Publication Society University of Nebraska, 2015).
- E. Hatch and H. A. Redpath, A concordance to the Septuagint and the other Greek versions of the Old Testament (including the Apocryphal books) (Grand Rapids (Mich.): Baker Book House, 1889).
- E. Hollender and J. Niehoff-Panagiotidis, *Mahzor Romania and the Judeo-Greek hymn ''Ενας ο Κυριος'*. *Introduction Critical Edition and Commentary* in Revue des Etudes Juives 170 (2011), pp. 117-171.
- E. Hollender and J. Niehoff-Panagiotidis, *Judeo-Greek Wedding Poems from the Fifteenth Century* in Byzantinische Zeitschrift 106, 2016, pp. 703-738.
- D. Holton, G. Horrocks, M. Janssen, T. Lendari, I. Manolessou and N. Toufexis, *The Cambridge Grammar of Medieval and Early Modern Greek* (Cambridge: Cambridge University Press, 2019), 4 vols.
- J. Krivoruchko, 'Medieval and Early Modern Judaeo-Greek Biblical Translations. A Linguistic Perspective' in James K. Aitken and James Carleton Paget eds, *The Jewish-Greek Tradition in Antiquity and the Byzantine Empire* (Cambridge: Cambridge University Press, 2014), pp. 152-170.
- J. Krivoruchko, 'Judeo-Greek', in L. Kahn & A. D. Rubin (eds), *Handbook of Jewish Languages*, Brill's Handbooks in Linguistics 2 (Leiden-Boston: Brill, 2015), pp. 194-225.
- J. G. Krivoruchko, *A Sixteenth-Century Trilingual Dictionary of Hebrew* (Cambridge, Cambridge University Library: 2021) (Published online: https://www.lib.cam.ac.uk/collections/departments/taylor-schechter-genizah-research-unit/fragment-month/fotm-2021/fragment).
- D. J. Lasker, J. Niehoff-Panagiotidis and D. Sklare, *Theological Encounters at a Crossroads*. *An Edition and Translation of Judah Hadassi's Eshkol ha-kofer, First Commandment and Studies of the Book's Judaeo-Arabic and Byzantine Contexts*, Karaite Texts and Studies 11, (Leiden-Boston: Brill, 2018).
- G. Lisowsky, Konkordanz zum hebräischen Alten Testament nach dem von Paul Kahle in der Biblia Hebraica edidit Rudolf Kittel besorgten Masoretischen Tekst (Stuttgart: Württembergische Bibelanstalt, 1958).
- N. Fernández Marcos, '*Non placet Septuaginta*: Revisions and New Greek Versions of the Bible in Byzantium' in N. de Lange, J. G. Krivoruchko and C. Boyd-Taylor (eds), *Jewish Reception of Greek Bible Versions*. *Studies in Their Use in Late Antiquity and the Middle Ages*, Texts and Studies in Medieval and Early Modern Judaism 23 (Tübingen: Mohr Siebeck, 2009).
- J. Niehoff-Panagiotidis and E. Hollender, Exome איז The Announcement of the New Moon in Romaniote Synagogues in Byzantinische Zeitschrift 103, (2010), pp. 99-126.
- M. Pantelia (ed), *Thesaurus Linguae Graecae Digital Library* (Irvine: University of California).

- B. Richler, M. Beit-Arié and N. Pasternak, *Hebrew Manuscripts in the Vatican Library*. *Catalogue*, Studi e testi 438 (Vatican city: Biblioteca Apostolica Vaticana, 2008) (Available online at https://web.nli.org.il/sites/nli/english/infochannels/catalogs/library%20catalogs/pages/vatican.aspx).
- M. Pantelia (ed), *Thesaurus Linguae Graecae*® *Digital Library* (Irvine: University of California).
- J. Phillips Cohen, *Becoming Ottomans: Sephardi Jews and Imperial Citizenship in the Modern Era* (Oxford: Oxford University Press, 2014).
- A. G. Salvesen, 'The relationship of LXX and the Three in Exodus 1–24 to the readings of Fb', in N. de Lange, J. Krivoruchko, and C. Boyd-Taylor (eds) *Jewish Reception of Greek Bible Versions* (Tübingen: Mohr, 2009), pp. 103–127.
- P. W. T Stoop van Paridon, *The Song of Songs. A Philological analysis of the Hebrew Book* שֵׁירָים, *Ancient Near Eastern Studies 17* (Leuven-Paris-Dudley: Peeters, 2005).
- S. Sznol, 'Text and Glossary: Between Written Text and Oral Tradition' in T. M. Law and A. Salvesen (eds), *Greek Scripture and the Rabbis, Contributions to Biblical Exegesis and Theology* 66 (Leuven-Paris-Walpole MA: Peeters, 2012), pp. 217-232.

Additional information

- (1) 'All explained', The Trilingual Hebrew/Aramaic/ Judeo-Greek Glossary from MS Vat. ebr. 423
- (2) The Judeo-Greek Glossary from MS Vat. ebr. 423
- (3) Niels De Ridder
- (4) KU Leuven, Belgium
- (5) https://orcid.org/0000-0002-5036-1088
- (6) Judeo-Greek / glossary / Hebrew / Aramaic / edition / Biblical translations / Jewish languages / Septuagint / Symmachus / Aquila
- (7) This article contains the first edition and commentary of the trilingual Hebrew/Aramaic/Judeo-Greek glossary found in MS Vat. ebr. 423. The glossary is arranged in three columns, in alphabetical order following the Hebrew lemmata. This alphabetical order is unusual. The focus of the glossary is not entirely clear, containing both basic and rare vocabulary, with a marked interest in names and epithets for God and in the Song of Songs. An analysis of the language of the glossary points to an origin in the fifteenth century. The dialectical profile is mixed, and does not allow for a clear identification. The glossary contains many parallels with the LXX and with the translations of Aquila and Symmachus. A number of formal and linguistic characteristics link the glossary to other glossaries in the Biblical Judeo-Greek tradition.